

PIOTR BRZYSKI

UNIwersytet MIKOŁAJA KOPERNIKA w TORUNIU

piotr.brzyski@wp.pl

Ryszard Białous – harcerz, dowódca i budowniczy

W poniższym artykule, autor stara się przedstawić postać Ryszarda Białousa. Znany jest on głównie, jako harcerz i dowódca harcerskiego batalionu „Zośka”, walczącego w powstaniu warszawskim. Jego losy poza II wojną światową są jednakże mało znane. Celem pracy jest przedstawienie życiorysu. Artykuł, w dużej mierze, poświęcony jest działalności konspiracyjnej Białousa. Podzielony został na trzy części: okres międzywojenny, wojnę i powojenne losy. Część pierwsza skupia się na działalności i życiu do 1939 roku. Później obejmuje okres konspiracji aż do wybuchu powstania warszawskiego. Druga część to losy szeroko znane, jakimi był udział w powstaniu. Ostatnia część dotyczy losów powojennych na emigracji, głównie w Argentynie.

Słowa kluczowe

Ryszard Białous, powstanie warszawskie, batalion Zośka

Czas przed II wojną i do powstania warszawskiego

Ryszard Białous urodził się 4 kwietnia 1914 w Warszawie. Jego rodzicami byli Stanisław Białous i Marcjanna Białous z d. Dobrska. Ojciec pracował w PKP i był rozrządcą wagonów na stacji Warszawa Główna Towarowa. Miał siostrę Halinę urodzoną w 1911 roku po mężu Klimaczewską¹. Brak informacji o pracy matki².

Pierwszą szkołą była prywatna szkoła Marii Grzegorzewskiej. W 1924 roku rozpoczął naukę w Prywatnym Gimnazjum im. Św. Stanisława Kostki. W tym czasie uczestniczył w działalności Kółka Historycznego im. Jana Długosza, którego opiekunem był Aleksander Kamiński jego wychowawca, a jednocześnie instruktor harcerski³. Maturę zdał w 1932 roku i dostał się na Wydział Matematyczno-Przyrodniczy Uniwersytetu Warszawskiego, po odrzuceniu na wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej. Po roku zmienił matematykę na architekturę Politechniki Warszawskiej po ponownym kandydowaniu.

¹ Białous Ryszard, [w:] *Harcerski słownik biograficzny*, t. IV, Warszawa 2016, s. 28.

² Z. Głuszek, *Szare Szeregi. Słownik biograficzny*, t. II, Warszawa 2009, s. 30.

³ <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/ryszard-bialous,797.html> (dostęp: 10.12.2022).

Zaliczył pełne 4 lata nauki (8 semestrów), lecz nie przystąpił do obrony pracy magisterskiej, z uwagi na wybuch wojny. W czasie nauki pracował w pracowni architekta prof. Bohdana Pniewskiego. W roku akademickim 1937/1938, Białous odbył służbę wojskową w centrum Wyszkozenia saperów w Modlinie w Batalionie Podchorążych. Szkolenie ukończył z drugą lokatą i otrzymał promocję na plutonowego podchorążego rezerwy⁴.

Jego działalność harcerska rozpoczęła się w 1924 roku, kiedy wstąpił do ZHP do VI Warszawskiej Drużyny Harcerzy im. gen. Henryka Dąbrowskiego. Uczestniczył również w działaniach Harcerskiego Klubu Narciarskiego. Między 1924 rokiem a 1931 zdobył wszystkie stopnie harcerskie. W sierpniu 1932 roku ukończył kurs „Wigierski”, a 2 grudnia mianowany został na stopień podharcymistrza w 1932 roku⁵. W roku 1933 wyjechał na IV Jamboree w Gödöllő. Następnie w latach 1934–1935 pełnił funkcję drużynowego VI Warszawskiej Drużyny Harcerzy im. gen. Henryka Dąbrowskiego, czyli jednostki, w której rozpoczął harcerską działalność. Jego ostatnim wyjazdem z drużyną był udział w Jubileuszowym Zlocie Harcerstwa w Spale w lipcu 1935 roku. Kolejna obrana funkcja to stanowisko komendanta Hufca Harcerzy Warszawa – Powiśle w 1936 roku. Ostatnim przedwojennym działaniem harcerskim było wystąpienie z ZHP na wiosnę 1939 roku w związku ze sprzeciwem wobec władz naczelnych organizacji⁶.

W 1938 roku, dała o sobie znać wojskowa przeszłość. Jako zastępca dowódcy plutonu I batalionu saperów w Samodzielnej Grupie Operacyjnej „Śląsk” brał udział w zajęciu Zaolzia. Po tym wydarzeniu kolejny raz trafił do wojska w marcu 1939 roku, jako adiutant dowódcy 8 batalionu saperów 8 Dywizji Piechoty stacjonującej w Modlinie pod Warszawą. Awansowany został na stopień sierżanta podchorążego służby stałej saperów. Do jego zadań należało przygotowanie Twierdzy Modlin do obrony oraz planowaniu jej obrony⁷. Po 3 miesiącach w czerwcu 1939 roku został zwolniony ze służby, aby uzyskać wspomniane wyżej absolutorium na Politechnice Warszawskiej. Dodatkowo 29 czerwca wziął ślub z Krystyną Błońską, koleżanką ze studiów⁸.

Ponownie zmobilizowany 1 sierpnia 1939 roku do batalionu saperów, jako dowódca grupy specjalnej, która opóźniać miała działania wojsk III Rzeszy poprzez niszczenie infrastruktury, głównie przepraw wodnych⁹. W ramach tych działań wysadził wraz z grupą mosty na Wiśle w miejscowościach Wyszogród oraz Modlin. Jednakże różne opracowania stoją w sprzeczności, czy most w Modlinie został wysadzony, czy tylko przygotowany do wysadzenia. Po wykonaniu zadania dołączył do wycofujących się oddziałów przemieszczających się w kierunku Warszawy. Dotarł do stolicy przekraczając rzekę Czarna Struga i miejscowość Radzymin. W obronie Warszawy walczył na Pradze, gdzie 19 września został ranny w oba podudzia i dolną szczękę. Trafił początkowo do punktu opatrunkowego koło cerkwi na Pradze.

⁴ Białous Ryszard, [w:] *Harcerski...*, s. 28.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Z. Głuszek, *op. cit.*, s. 32.

⁷ Białous Ryszard, [w:] *Harcerski...*, s. 28.

⁸ <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/ryszard-bialous,797.html> (dostęp: 10.12.2022).

⁹ Białous Ryszard, [w:] *Harcerski...*, s. 28.

Kolejnym przystankiem był wojskowy szpital polowy zorganizowany na terenie Uniwersytetu Warszawskiego. W tym czasie odrzucił możliwość amputacji nóg z uwagi na obrażenia. Pobyt w szpitalu zakończył po 25 września 1939 roku, zabrany przez żonę, która z pomocą dwóch kolegów saperów przetransportowała go do domu rodziców. Powodami tego przemieszczenia było bombardowanie Warszawy właśnie tego dnia oraz ewakuacja szpitala¹⁰. Przebywając w mieszkaniu rodziców żony na ul. Brackiej 23 nawiązał pierwsze kontakty konspiracyjne. Byli to jego koledzy oficerowie służby stałej. Po kapitulacji Warszawy i rozpoczęciu przez Niemców poszukiwania i rejestracji oficerów Wojska Polskiego, został wywieziony do Milanówka na dalszą rehabilitację trwającą 4 miesiące. Zaangażował się w działania konspiracyjne jeszcze nie odzyskawszy pełnej sprawności. Wstąpił do Związku Odwetu (ZO), czyli wydzielonej komórki sabotażowo – dywersyjnej Związku Walki Zbrojnej (ZWZ). Opracowywał wtedy instrukcje sabotażowo-dywersyjne i materiały szkoleniowe. Pierwsze duże zadanie to rozpoznawanie węzłów kolejowych w Warszawie i okolicach. Przed powrotem do Warszawy z Milanówka został awansowany na stopień podporucznika rezerwy saperów ze starszeństwem od 01.09.1939 roku¹¹.

Po powrocie do Warszawy nawiązał kontakty z dawnym nauczycielem hm. Aleksandrem Kamińskim oraz hm. Władysławem Dehnelem ps. Feliksiak, pierwszym komendantem Chorągwi Warszawskiej Szarych Szeregów oraz naczelnikiem Szarych Szeregów hm. Florianem Marciniakiem. Ponieważ referował zagadnienia wojskowe Głównej Kwaterze Szarych Szeregów (GK SS) (zajmował się wyszkoleniem wojskowym harcerzy i współpracą z ZWZ), stał na stanowisku połączenia pracy harcerskiej z działalnością konspiracyjną. Rozpoczął i utworzył zespół kierowniczy akcji „N”¹² z ramienia GK SS. W działalności harcerskiej wystąpił, jako mediator między Szarymi Szeregami a Wigierczykami czyli instruktorami, którzy wystąpili z organizacji przed wrześniem 1939 na skutek protestu, (wśród których Białous początkowo się znajdował)¹³. Poza pracą harcerską Białous prowadził szkolenia saperskie w plutonie „Baszty”, z których powstały potem Grupy Szturmowe.

W życiu prywatnym po rekonwalescencji pracował w latach 1941–1942, jako magazynier w fabryce „Elka” przy ul. Stawki w Warszawie. Wykorzystywał pomieszczenia do ukrywania broni oraz organizował spotkania konspiracyjne na jej terenie. W 1942 roku pracował w przedstawicielstwie Fabryki Okuć Meblowych „Fema”, gdzie pełnił wiele funkcji. Ponownie wykorzystywał lokale do działalności konspiracyjnej¹⁴.

W 1942 roku, został dowódcą wojskowym oddziału specjalnego „Jerzy” (OS „Jerzy”) liczącego około 300 osób. Oddział ten powstał z harcerzy Grup Szturmowych

¹⁰ <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/ryszard-bialous,797.html> (dostęp: 10.12.2022).

¹¹ Białous Ryszard, [w:] *Harcerski...*, s. 29.

¹² Akcja N – zbiór działań dywersyjno-propagandowych prowadzonych i kierowanych do Niemców. Istniała od kwietnia 1941 do kwietnia 1944. Zob. G. Mazur, *Biuro Informacji i Propagandy SZP-ZWZ-AK 1939–1945*, Warszawa, 1987.

¹³ Białous Ryszard, [w:] *Harcerski...*, s. 29.

¹⁴ <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/ryszard-bialous,797.html> (dostęp: 10.12.2022).

Szarych Szeregów i podlega pod Kedyw¹⁵. W tym samym momencie Ryszard Białous został kierownikiem Wydziału Wielkiej Dywersji w GK SS oraz przełożonym wszystkich Grup Szturmowych na terenie całej Polski. Rozpoczął również kursy dywersyjne (znane, jako kursy Wielkiej Dywersji). Pierwszy, historyczny, kurs odbył się w Podkowie Leśnej. Jego zaliczeniem było wysadzenie pociągu w sylwestra 31.12.1942. Uczestnikami tego kursu byli m.in. Jan Bytnar ps. „Rudy”, Aleksy Dawidowski ps. „Alek”. 2 lutego 1943 roku, z inicjatywy Białousa nastąpiła ewakuacja materiałów wybuchowych z mieszkania rodziców żony. Było ono zaplombowane po ich aresztowaniu z 2 na 3 listopada 1942, na skutek wpadki konspiracyjnej jego szwagra Jana Błońskiego. Na skutek akcji został zdekonspirowany przez innych lokatorów kamiennicy. Ewakuował się z Warszawy początkowo zatrzymując się w mieszkaniu rodziców na Saskiej Kępie a docelowo zamieszkał w Brzozówce k. Kobyłki. Czekał tam na wyrobienie nowych dokumentów. Z Brzozówki wyprowadził się po ich uzyskaniu na dane Andrzej Czeczotka. Zamieszkał u swojego kolegi ze studiów Jerzego Berowskiego. Rozpoczął pracę w zakładach „Junkers”. W tym czasie od marca 1943 roku, uczęszczał na I Kurs Kształcenia Harcmistrzów „Charyzma”. Stopień harcmistrza uzyskał po ukończeniu kursu ze starszeństwem z 15 sierpnia 1943.

20 sierpnia 1943 r. wziął udział, jako obserwator w akcji pod Sieczychami, której celem była strażnica graniczna niemieckiej żandarmerii. Atak ten odbywał się w ramach akcji „Taśma”, której celem była seria ataków na Niemieckie posterunki graniczne. W akcji tej zginął Tadeusz Zawadzki ps. „Zośka”. Przełomowym wydarzeniem dla Białousa było odprawa z 24 sierpnia 1943 roku, w wyniku, której podjęto decyzję o stworzeniu batalionu wojskowego z Grup Szturmowych z rejonu Warszawy. W ramach tej struktury od 1 września 1943 roku Oddział Specjalny „Jerzy” został przemianowany na Batalion Szarych Szeregów „Zośka”¹⁶. Kryptonim zaczerpnięto od poległego w akcji Tadeusza Zawadzkiego. Jego dowódcą został Ryszard Białous. 11 listopada 1943 roku został awansowany na stopień porucznika rezerwy ze starszeństwem od 3 maja tego roku. Oddział prowadził szkolenie dwutorowo. Poza szkoleniami wojskowymi takimi jak: kurs dowódców kompanii, niższych dowódców, instruktorów broni, żołnierze uczą się w batalionowym liceum. Finansowaniem liceum zajmuje się Kedyw Komendy Głównej Armii Krajowej. Wykładają w nim nauczyciele z Liceum im. Batorego w Warszawie. W styczniu 1944 roku, do oddziału dołącza Eugeniusz Stasiński¹⁷ ps. „Piotr Pomian”, który początkowo pełni funkcję wizytatora z ramienia KG SS, aby na wiosnę 1944 roku zostać oficerem oświatowo-wychowawczym w batalionie. Współpracuje on blisko z Białousem, aż do swojej śmierci w powstaniu.

W maju 1944 roku, Ryszard Białous zostaje zastępcą dowódcy akcji „Deska 81”, której celem jest dywersja i sabotaż linii kolejowych. Do wybuchu powstania warszawskiego, jako dowódca batalionu przeprowadził ze swoimi żołnierzami ponad

¹⁵ Kedyw – Kierownictwo Dywersji Komendy Armii Krajowej. Komórka zajmująca się organizowaniem i prowadzeniem akcji bojowych i dywersyjnych przeciwko strukturom Generalnego Gubernatorstwa oraz III Rzeszy.

¹⁶ <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/ryszard-bialous,797> (dostęp: 10.12.2022).

¹⁷ <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/eugeniusz-stasiński,42204.html> HSB1 (dostęp: 10.12.2022).

35 akcji dywersyjnych¹⁸, bojowych, likwidacyjnych i osłonowych. Przejmowali zrzućy oraz pozyskiwali zaopatrzenie. Jedną z akcji, którymi dowodził osobiście Ryszard Białous była „Jula”, czyli wysadzenie 180 metrowego mostu kolejowego nad rzeką Wisłoką. Miała ona miejsce we wsi Tryńcza, 6 kwietnia 1944 roku. Innymi przykładami osobiście dowodzonych akcji były „Wieniec”, czyli sabotaż i niszczenie niemieckich eszelonów transportowych przejeżdżający przez Warszawę lub okolice, akcja „Tramwajarz” – likwidacja kontrolerów tramwajów będących donosicielami Gestapo, odbicie więźniów ze szpitala czy atak na posterunek Luftwaffe. Za akcję dywersyjną „Południe – Jodła otrzymuje pochwałę od Naczelnego Wodza w kwietniu 1944 roku. W czerwcu 1944 roku ostatni raz zreorganizował batalion „Zośka”. Ostatnią planowaną akcją bojową miała być akcja „Pawiać”, jednak Białous odwołuje ją kilka godzin wcześniej w związku z informacjami, że jest to prowokacja w celu schwytania żołnierzy batalionu.

Powstanie warszawskie

Do powstania Białous stawiał się na czele batalionu „Zośka”¹⁹. Był on częścią zgrupowania „Radosław”. Szlak bojowy rozpoczął na Woli, zdobyciem dwóch niemieckich czołgów Pzkwf. V „Panther” już 2 sierpnia. Został z nich stworzony pluton pancerny „Wacek”. 5 sierpnia zdobył wraz z batalionem obóz koncentracyjny na Gęsiówce, wyzwalać ponad 350 Żydów. Kolejno dowodził obroną cmentarzy Wolskich. Przez całe Powstanie dzięki sprawnemu dowodzeniu Białousa, oraz swojemu wyszkoleniu batalion „Zośka” dostawał najtrudniejsze działania. Uczestniczył również w najważniejszych wydarzeniach Powstania. Warto tu wspomnieć o obrońce Czerniakowa, czy przebiegu do Śródmieścia, po wyczerpaniu możliwości walk na Czerniakowie, po współdziałaniu z żołnierzami generała Zygmunta Berlinga z I Armii Wojska Polskiego, którzy stworzyli tam przyczółek. Ostatnią decyzją Białousa w powstaniu było przebiecie się do ulicy Frescati w Śródmieściu. Na skutek tego przebiecia, resztki batalionu „Zośka” dotarły do budynku YMCA na ulicy Kopnickiej. Tam batalion wraz ze swoim dowódcą, zakończył szlak bojowy i doczekał kapitulacji powstania w dniu 2 października 1944 roku. W trakcie powstania awansowany został do stopnia kapitana (starszeństwo z 8 sierpnia 1944 roku).

Po powstaniu warszawskim

Po kapitulacji Powstania Warszawskiego, trafił w październiku 1944 roku i przebywał aż do kwietnia 1945 roku w obozach jenieckich. Kolejno były to Oflag XI B/z w Bergen-Belsen, następnie Oflag II D/z Gross Born. Ostatnim obozem był Stalag X B Sandbostel, gdzie dotarł po kilkusetkilometrowym marszu ewakuacyjnym²⁰. Opuścił go 29 kwietnia 1945 roku na skutek uwolnienia przez oddziały

¹⁸ Białous Ryszard, [w:] *Harcerski...*, s. 29.

¹⁹ E. Celińska-Spodar, *Ryszard Białous, Dowódca Batalionu Zośka*, Warszawa 2019.

²⁰ Białous Ryszard, [w:] *Harcerski...*, s. 30.

brytyjskie. Osiedlił się w Harenam Ems, czyli miejscowości wyzwolonej przez 1 Dywizję Pancerną gen. Maczka, od nazwiska, którego nazwano ją Maczkowem. Latem tego roku został dowódcą w 1 Samodzielnej Brygadzie Spadochronowej (1 SBS) gen. Stanisława Sosabowskiego. Zajmował się odnajdywaniem swoich żołnierzy oraz opieką w wyznaczonym budynku w Maczkowie. Zajął się tam również organizacją harcerstwa na ziemiach niemieckich²¹. Z uwagi na swoją przeszłość konspiracyjną, nie chciał wracać do kraju, gdzie zostawił swoją rodzinę. Pojawił się tam w lecie 1946 roku, aby ją ewakuować. Wywioził żonę oraz dwójkę dzieci w skrzyni po darach. Było to możliwe dzięki pełnieniu funkcji kierowcy jednej z ciężarówek. Po ewakuacji rodziny i relokowaniu 1 SBS do Anglii osiedlił się w Londynie w 1947 roku²². Pracował tam w Komisji Historycznej Sztabu wojkowego z ramienia Rządu Emigracyjnego. Przyczynił się do powstania wydawnictwa poświęconego Armii Krajowej (*Polskie Siły Zbrojne w drugiej wojnie światowej*, t. II: *Armia Krajowa*, Londyn 1950). W międzyczasie zaangażował się w działania harcerskie ponownie i od marca 1947 do lutego 1948, był Naczelnikiem Harcerzy poza Granicami Kraju²³. Po zwolnieniu z wojska, i niezgodzie na atmosferę kombatancką wśród środowisk polonijnych, wyemigrował z rodziną do Argentyny. Namówił go do tego kolega z SBS. Do Buenos Aires przybył 9 lipca 1948 roku. Związał się tam z organizacjami polonijnymi, które zlecały mu projekty mieszkań. W tym czasie pracował z żoną tworząc projekty architektoniczne dla polskiej spółki. Kolejnym punktem, w którym osiadł była miejscowość Quillen w prowincji Neuquen²⁴. Pracował tam w firmie, która zajmowała się tworzeniem domów. Po jej upadłości rozpoczął pracę przy budowie infrastruktury drogowej. W tym czasie budował swój dom oraz nawiązał kontakt z Indianami. Nadzorował budowę nowej, wyżej położonej lotniska w Ameryce Południowej w Quillen.

W 1961 roku przeniósł się do Zapala, gdzie jego dzieci chodziły do polskiej szkoły średniej. Władze prowincji Neuquen zaproponowały mu zaprojektowanie uzdrowiska w Copahue, na skutek konkursu wygranego w 1963 roku. Po wybudowaniu sanatorium był jego dyrektorem²⁵. Później został dyrektorem technicznym Zarządu Turystyki i Uzdrowisk a następnie dyrektorem generalnym Służby Hydrologicznej i Energii Elektrycznej. Przez trzy lata (1966–1969) był dyrektorem realizacji projektów z ramienia Ministerstwa Budownictwa prowincji Neuquen. W latach 1970–1971 był dyrektorem firmy budowlanej Adelphia. W tym czasie pod jego nadzorem firma wybudowała elektroenergetyczną linię przesyłową, drogę w górach, oraz gazociąg. W międzyczasie był również doradcą gubernatora ds. urbanistyki. Ostatnią funkcją, która przyjął przed emeryturą była posada dyrektora Uzdrowiska Termalnych.

Angażował się również w życie społeczne prowincji. Należał do rotary International w Zapala i Neuquen. Był inicjatorem powołania Wydziału Balneologii

²¹ *Ibidem*.

²² E. Celińska-Spodar, *op. cit.*, s. 34.

²³ Z. Głuszek, *op. cit.*, s. 41.

²⁴ R. Białous, *Walka w poździe: harcerski batalion Armii Krajowej „Zośka” w Powstaniu Warszawskim*, Warszawa 2009, s. 16.

²⁵ E. Celińska-Spodar, *op. cit.*, s. 43.

Uniwersytetu w Cuyo. Założył również pierwszy argentyński klub biathlonowy, oraz klub narciarski „Rotary Club”. W roku 1983 przeszedł na emeryturę, a kilka miesięcy wcześniej otrzymał tytuł „Pioniera Patagonii”.

Białous miał również bardzo dobre relacje z miejscową społecznością, i angażował się w życie kulturalne. Zafascynowany kulturą plemienia Araukanów, badał ją, przy okazji zostając uznanym za znawcę tematu. W swoim domu posiadał bardzo dużą kolekcję pamiątek indiańskiej sztuki ludowej oraz artefaktów archeologicznych²⁶.

Do swojej śmierci odwiedził Polskę jeszcze jeden raz w 30 rocznicę wybuchu Powstania Warszawskiego w 1974 roku. Początkowo zostać miał w kraju 2 miesiące, ostatecznie kilkakrotnie przedłużył pobyt²⁷. W tym czasie udzielał się medialnie. Ukazało się kilka wywiadów do prasy oraz opublikowane zostało jego wspomnienie o Andrzej i Janie Romockich. Byli to bracia, którzy walczyli z Białousem w batalionie „Zośka”, polegli w Powstaniu Warszawskim²⁸. W tym czasie wystąpił również w programie telewizyjnym „Klub sześciu kontynentów”.

Ryszard Białous zmarł 24 marca 1992 roku w Nequen gdzie mieszkał w Argentynie. Został tam pochowany na lokalnym cmentarzu. 27 lat po jego śmierci Społeczny Komitet Opieki nad Grobami Poległych Żołnierzy Batalionu „Zośka”, po uzyskaniu zgody rodziny zamieszkałej w Argentynie doprowadził do sprowadzenia prochów do kraju oraz pochowania ich na cmentarzu powązkowskim w Warszawie, w kwaterze batalionu „Zośka”²⁹. Urna z prochami wyruszyła do kraju z Argentyny w asyście przedstawiciela Ministerstwa Obrony Narodowej 24 czerwca 2019 roku. Kolejnym przystankiem była baza Ramstein US Air Force w Niemczech. Do Polski dotarła 28 czerwca 2019 roku w asyście żołnierzy Wojsk Obrony Terytorialnej oraz myśliwców F-16. Prochy powitane zostały przez Ministra Obrony Narodowej. Ich złożenie nastąpiło 31 lipca na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie, a poprzedzone zostało mszą żałobą w Katedrze Polowej Wojska Polskiego. W związku z powrotem prochów do Kraju, przewodniczący ZHP odznaczył Ryszarda Białousa pośmiertnie Złotym Krzyżem Zasługi dla ZHP³⁰.

Bibliografia

- Białous Ryszard, *Walka w poździe: harcerski batalion Armii Krajowej „Zośka” w Powstaniu Warszawskim*, Warszawa 2009.
- Kamiński Aleksander, *Zośka i Parasol: opowieść o niektórych ludziach i niektórych akcjach dwóch batalionów harcerskich*, Warszawa 2009.
- Celińska-Spodar Ewa, *„Ryszard Białous dowódca Batalionu „Zośka”*, Warszawa 2019.
- Głuszek Zygmunt, *Szare Szeregi. Słownik biograficzny*, t. II, Warszawa 2009.
- Harcerski słownik biograficzny*, t. IV, Warszawa 2016.
- Mazur Grzegorz, *Biuro Informacji i Propagandy SZP-ZWZ-AK 1939–1945*, Warszawa 1987.
- Warszawski tygodnik ilustrowany „Stolica”, Warszawa 1974, nr 41, s. 14.

²⁶ R. Białous, *op. cit.*, s. 17.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Warszawski tygodnik ilustrowany „Stolica”, Warszawa 1974, nr 41, s. 14.

²⁹ <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/kpt-bialous-ps-jerzy-wrocil-do-ojczyzny-czesc-i-chwala-bohaterom> (dostęp: 10.12.2022)

³⁰ <https://zhp.pl/2019/przewodniczaczy-zhp-bialous/> (dostęp: 10.12.2022).

NETOGRAFIA

<https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/ryszard-bialous,797.html>

<https://histmag.org/Ryszard-Bialous-ps-Jerzy-2851>

<https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/kpt-bialous-ps-jerzy-wrocil-do-ojczyzny-czesc-i-chwala-bohaterom>

Ryszard Białous – scout, commander and builder

In the article, the author tries to present himself as Ryszard Białous. He is mainly known as a scout and commander of the scout battalion „Zośka”, fighting in the Warsaw Uprising. His fate outside of World War II is little publicly known. The purpose of this work is to present a biography. The work is largely devoted to Białous's underground activities. It was divided into 3 stages, pre-war, war and post-war fate. Part I focuses on activities and life up to 1939. Later, it covers the period of conspiracy until the outbreak of the Warsaw Uprising. The second part is the widely known fate of participation in the Uprising. The last part of the article is the post-war fate of emigrants, mainly in Argentina.

Keywords: Warsaw Uprising, Ryszard Białous, Zośka Battalion